

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ»**

**ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТИ,
ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗІЇ ТА ПРАГМАТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ**

*Матеріали VIII Міжнародної науково-
практичної конференції*

21-22 травня 2024 р.

м. Кам'янець-Подільський, 2024 р.

Рекомендовано поширення в мережі «Інтернет» вченою радою Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» (протокол №10 від 16.05.2024).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: **Тріпак М. М.:** Заслужений працівник освіти України, академік НАН вищої освіти України, ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія, кандидат економічних наук, доцент; **Сімашкевич М. Є.:** голова Кам'янець-Подільської районної ради, голова Ради стейкхолдерів НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Посітко М. В.:** український політик, громадський діяч, міський голова м. Кам'янець-Подільського; **Роберт Хей:** член ради директорів, співзасновник та директор Sunflower Community Fund; **Жуховський Іренеуш:** ректор Міжнародної академії Прикладних наук в Ломжі, д-р інженер, професор (Республіка Польща); **Шарлович Зоя:** кандидат педагогічних наук, ад'юнкт Міжнародної академії Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща); **Марек Хамот:** ректор Університету економіки в Бидгощі проф. WSG, др. (Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, Республіка Польща); **Гарбарець І. А.:** в. о. директора ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Лаврук О. В.:** доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, в. о. проректора з науково-педагогічної роботи, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Гуменюк І. Л.:** кандидат економічних наук, доцент, в. о. декана факультету економіки, управління та діджиталізації, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Палилюцько О. М.:** кандидат історичних наук, доцент, в. о. декана факультету соціо-психологічної діяльності, реабілітації та професійної освіти, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Бачинська О. М.:** кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри публічного управління, менеджменту та інклюзивної економіки, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Сидорук Л.М.:** кандидат педагогічних наук, т. в. о. завідувача кафедри цифрових, освітніх та соціо- економічних технологій, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Тимків А. О.:** кандидат економічних наук, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Столяренко О. Б.:** кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської; НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Скрипник А. Ю.:** доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри інклюзивної освіти, реабілітації та гуманітарних наук, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Завадська І. М.:** кандидат історичних наук, доцент, в.о.завдувача кафедри професійної та спеціальної освіти, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Волошук М. Б.:** керівник відділу міжнародних зв'язків, комунікації та інноваційно-наукової роботи, викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Шевчук О. В.:** кандидат педагогічних наук, викладач кафедри цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Михайлик А. О.:** кандидат історичних наук, доцент, провідний фахівець відділу міжнародних зв'язків, комунікації та інноваційно-наукової роботи, доцент кафедри професійної та спеціальної освіти, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут».

М 75 Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 21-22 травня 2024 р.). Кам'янець-Подільський : НРЗВО КПДІ, 2024. 298 с.

Збірник містить матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулась 21-22 травня 2024 р. у НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» (м. Кам'янець-Подільський), з актуальних питань економічної науки, освіти і соціальної роботи в умовах сьогодення.

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори наукових праць.
Видано в авторській редакції.

<i>Дарія Дерев'яга, Тетяна Грубі</i> Профілактика інтернет-залежності сучасних підлітків та способи формування їх ефективної комунікації.....	259
<i>Альбіна Фаїн, Наталія Жиліяк</i> Соціальна адаптація підлітків з набутими вадами опорно-рухового апарату: виклики, завдання.....	262
<i>Марина Колісник</i> Психологічні аспекти інклюзивного навчання	264
<i>Людмила Комарніцька</i> Теоретичні засади дослідження психологічних особливостей резильєнтності.....	266
<i>Яна Крушевська, Олександр Шевчук</i> Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я підлітків	269
<i>Маргарита Кудінова, Анна Єременко</i> Психоемоційний стан дітей-біженців: теоретичний аналіз проблеми	274
<i>Геннадій Кучеров</i> Вплив сім'ї на емоційну сферу дитини.....	278
<i>Іларія Мельник, Олександр Шевчук</i> Вплив мультфільмів на формування особистості дитини на ранньому та дошкільному етапах розвитку	280
<i>Ліана Онуфрієва</i> Психологічна реабілітація військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом	283
<i>Людмила Романовська</i> Арттерапія як метод психологічної допомоги підліткам	286
<i>Оксана Старик</i> Виховання позитивних емоцій у студентів з особливими освітніми потребами під час вивчення дисципліни «Українська мова»	289
<i>Ольга Столяренко, Анна Беляк</i> Психологічні особливості соціалізації дітей молодшого шкільного віку.....	291
<i>Оксана Чайковська, Галина Білошніченко</i> Психологічні детермінанти морального вибору в підлітковому віці ..	294
Алфавітний покажчик	296

Маргарита Кудінова

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна

Анна Бременко

здобувач 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія
комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Війна – це завжди трагедія, що завдає незгойних ран та руйнує долі мільйонів людей. Війна в Україні спричинила масштабну гуманітарну кризу, змусивши мільйони сімей покинути свої домівки в пошуках безпечного притулку. Серед тих, хто опинився в лавах вимушених переселенців, найбільш вразливою групою є діти. Згідно з даними ЮНІСЕФ, лише Польща прийняла близько 1,5 мільйона українських дітей-біженців, а сотні тисяч інших знайшли притулок у Молдові, Німеччині, Румунії, Словаччині, Чехії та інших країнах Європи. Опинившись в абсолютно нових умовах, на чужині, діти вимушені адаптуватися до незнайомої культури, традицій, способу життя. Вони переживають стрес, тривогу, страх, почуття самотності та незахищеності. Травматичний досвід війни є руйнівним для їхньої психіки та негативно впливає на розвиток особистості в цілому.

Дана робота передбачає дослідження проблеми психоемоційного стану дітей-біженців та висвітлення впливу травматичного досвіду війни на їхню психіку.

М. Маркова, О. Піонтковська, А. Соловійова у своїй статті «Вплив вимушеного переміщення на психоемоційну сферу дитини» зауважують, що діти-біженці є психологічно вразливою групою, адже вони стикаються не лише із загальними проблемами, які притаманні для усіх переселенців, а також зазнають впливу тих чинників, які негативно впливають на їхнє емоційне самопочуття [4].

Є. Мигашко та Н. Тимошенко зазначають, що діти-біженці є психічно неоднорідними та можуть мати різні прояви порушень у психоемоційній сфері. Проте в них усіх проявляються ознаки значного впливу травматичних подій, насильства і втрат. Також ці діти частіше ізолюються від оточуючих порівняно з однолітками, які не є біженцями [5].

Н. Пророк, досліджуючи питання психології дітей-біженців, вказує на те, що дітям, які пережили психологічну травму, спричинену воєнними діями, насильством тощо, вкрай важко зрозуміти, що з ними сталося. Дослідник вважає, що, насамперед, це пов'язано з їхніми віковими особливостями, що проявляються через недостатню соціальну, фізіологічну та психологічну зрілість. Через це діти часто не можуть зрозуміти суть ситуації, яка склалася – вони просто запам'ятовують її, а також емоції, переживання, які вона викликала. Як наслідок, сприйняття дитиною

реальності характеризується хаотичністю, безладністю, руйнуванням «структури світу» в якому вона проживає [9].

І. Нестайко, Н. Сеньовська вважають, що якщо дитина-біженець не здатна пристосуватися та адаптуватися до нового етнічного середовища, з нею відбуваються зміни негативного характеру, а саме:

- зміна її психологічного стану;
- погіршення фізичного самопочуття;
- неприйняття себе та власних проблем;
- руйнація соціальних установок;
- зміна погляду на світ та оточуючих.

Щодо емоційного фону дітей-біженців, як зазначають дослідники, він характеризується емоційною напруженістю, схильністю до безпричинної зайнятості неважливими проблемами, дратівливістю, високим рівнем тривожності [7].

Є. Мигашко та Н. Тимошенко аналізуючи дослідження закордонних колег-психологів вказують на те, що діти-біженці, які потрапляють в нові умови та мають можливість розпочати нове життя, починають формувати зовсім інше ставлення до самих себе та оточуючих:

- у їхній поведінці часто проявляється підвищена збудливість, агресивна реакція на будь-які зовнішні подразники;
- вони страждають безсонням, можуть скаржитись на погіршення пам'яті, відчувають труднощі від час спілкування з іншими людьми;
- у них присутні проблеми у навчанні та поведінці у закладах освіти;
- вони потребують комплексної допомоги спеціалістів для врегулювання їхнього стану [6].

Психологи-дослідники Н. Зборовська, Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнесен, В. Петренко зазначають, що під час проведених досліджень було виявлено, що у дітей-біженців:

- присутні низька самооцінка та вищий рівень стресу й тривожності за основними показниками;
- присутня дезадаптація, спостерігається хаотичний характер активності;
- поширені симптоми депресії та тривоги;
- спостерігаються проблеми зі сном та харчуванням;
- часто їм сняться пережиті події, а саме: смерть близьких, знайомих та катастрофічні руйнування від ворожих ракет [2, 3, 8].

О. Блинова стверджує, що для дітей-біженців виразними можуть стати проблеми, які характеризуються:

- порушеннями у психоемоційному стані здоров'я, а саме: погіршенням комунікативного спілкування з оточуючими, появою дратівливості, агресивності, високим рівнем тривожності, плаксивості, відсутністю довіри до інших, появою відчуттів самотності, емоційної відстороненості, ізольованості та власної неповноцінності;
- проблеми пов'язані із спілкуванням, а саме: відсутність адекватних соціально-комунікативних навичок, страх і недовіра або агресія і дратівливість щодо оточення, можлива надмірна залежність від думок оточуючих, небажання комунікувати з іншими дітьми, непорозуміння з дорослими;

- порушеннями у родинних взаємовідносинах, адже у випадку зміни соціальної ситуації та перерозподілу обов'язків у сім'ї діти часто змушені «включатися» в дорослі проблеми, до яких вони можуть бути зовсім не готовими;
- ускладненим процесом соціалізації, що проявляється через порушення шкільної дисципліни [1].

Проблеми дітей-біженців також можна представити через такі компоненти:

- фізіолого-психологічні, характеризуються розладами особистісного здоров'я, поганим самопочуттям, труднощами у концентрації уваги, проблемами під час спілкування, неадекватними навичками взаємодії у новому середовищі, відсутністю соціальної довіри, підвищеною тривожністю тощо;
- педагогічні, характеризуються труднощами під час прийняття норм і правил задля організації власної навчальної діяльності, які пропонує приймаюча сторона, поганим знанням або незнанням мови, невідповідністю рівня підготовки до вимог, які існують у країні перебування тощо;
- соціальні, характеризуються беззахисністю дитини під час ситуації переселення, зниженням соціального статусу та ресурсів біженців, низький рівень матеріального забезпечення сім'ї, відсутністю необхідних документів для того, щоб в подальшому отримувати освіту, нетолерантним ставленням спільноти, яка приймає біженців;
- культурні, характеризуються незнанням, неприйняттям нової культури, плутаниною у ціннісних орієнтаціях, самоідентифікацією як громадянина певної країни, тривогою, страхом через ймовірну втрату власної самобутності [1].

Підсумовуючи теоретичний аналіз проблеми психоемоційного стану дітей-біженців, можна зробити наступні узагальнення:

- діти-біженці належать до психологічно вразливої групи, адже зазнали впливу травматичних подій війни; вони мають різноманітні психоемоційні розлади порівняно з однолітками, які не пережили подібного досвіду;
- через вікові особливості, недостатню зрілість психіки дітям дуже важко зрозуміти сутність ситуації, яку вони пережили. Їхнє сприйняття реальності характеризується хаотичністю, безладністю, руйнуванням життєвих орієнтирів;
- потрапляючи у нове середовище, діти-біженці можуть відчувати психологічний дискомфорт, погіршення фізичного самопочуття, неприйняття себе, руйнацію соціальних установок та світогляду. Часто спостерігаються підвищена збудливість, агресивна поведінка, безсоння, проблеми з харчуванням;
- в емоційному фоні дітей-біженців превалюють емоційна напруженість, дратівливість, висока тривожність, низька самооцінка, симптоми депресії та стресу. Вони можуть переживати почуття самотності, емоційну відстороненість та ізольованість.

Отже, діти-біженці потребують комплексної допомоги різнопрофільних фахівців: психологів, педагогів, соціальних працівників. Необхідно

розробляти спеціальні програми психологічної реабілітації, створювати сприятливі умови для подолання наслідків травматичного досвіду. Лише об'єднавши зусилля, ми зможемо допомогти дітям-біженцям впоратися з викликами, зберегти їхнє ментальне здоров'я та забезпечити гармонійний розвиток особистості.

Список використаних джерел:

1. Блинова О.Є. Соціально-психологічна адаптація дітей із родин вимушених переселенців. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. Збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 2(49). 2019. С. 19–30.
2. Зборовська Н.А. Особливості організації навчання українських дітей-біженців у Баварії: збірка тез *Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках фестивалю Тижня науки (20 травня 2022 року)*. Київ : ФОП «Симоненко О.І.», 2022. С. 32–34.
3. Максименко Ю., Морозова-Йоханнесен О. Психологічні особливості особистісних змін переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Норвегії). *Вісник Національного університету оборони України*. Вип. 69(5). 2022. С. 90–97. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-69-5-90-97> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Маркова М.В., Піонтковська О.В., Соловійова А.Г. Вплив вимушеного переміщення на психоемоційну сферу дитини. *Український вісник психоневрології*. Вип. 4 (93). 2017. URL: <https://uvnpr.com.ua/upload/iblock/90f/90f6e7291895e9e68b5dbcb6c1a20c4e.pdf> (дата звернення: 11.05.2024).
5. Мигашко Є., Тимошенко Н. Соціально-психологічні особливості біженців. Київ. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5565/1.pdf> (дата звернення: 13.05.2024).
6. Мигашко Є., Тимошенко Н. Соціально-психологічні особливості біженців. Київ. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5565/1.pdf> (дата звернення: 13.05.2024).
7. Нестайко І., Сеньовська Н. Соціальна адаптація дітей-біженців у результаті війни в польському суспільстві. *III Міжнародна наукова конференція «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки»*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/41133/2/MCTD_2023_Nestaiko_ISocial_adaptation_of_refugee_19-21.pdf (дата звернення: 14.05.2024).
8. Петренко В.Є. Психологічна корекція тривожності старшокласників різних типів загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2015. 23 с.
9. Пророк Н.В. Особливості посткризової психологічної діагностики дітей. *Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Лисичанськ : ФОП Чернов О.Г., 2017. С. 157–161.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

***ІННОВАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТИ,
ЕКОНОМІКИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ
ІНКЛЮЗІЇ ТА ПРАГМАТИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ СОЦІУМУ***

***Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної
конференції***

Електронне видання